

Timo Toivainen

Vapaa sivistystyö valtion budjetissa

KÄÄNNE PAREMPAAN?

Aikaisemmin tämän lehden palstoilla ei ole kovinkaan täsmällisesti tarkasteltu sitä, mikä taloudellinen vaikutus valtion talouden taantumalla on ollut aikuiskasvatukseen. Kun lisäksi viime vuosien budjettitodellisuus on paras mahdollinen lähtö- ja vertailukohta valtion vuoden 1996 tulo- ja menoarvioesityksen aikuiskasvatusmäärärahojen arviointiin, aloitetaan tämä arvio lyhyellä katsauksella menneeseen. Käytännön syistä tämä katsaus on rajoitettu vain vapaaseen sivistystyöhön, koska vain siitä on ollut käytettävissä valmiita tilastotietoja.

Työmuoto (miljoonina mk:na)	Menot 92 /Esitys 95		Muutos%
Opintokeskukset	74,5	58,4	-21,6
Kansalaisopistot	478,0	318,51	- 33,7
Kansanopistot	397,58	328,28	- 17,4
Ns. järjestö määräraha	13,95	10,66	-21,6
Yhteensä	964,03	715,85	-25,7

Yli neljännes on menetetty

Seuraavassa asetelmassa esitetään valtion vuoden 1992 tilinpäätöksessä sekä hallituksen esityksessä (joka ei muuttunut) vuodelle 1995 käytetyt/varatut vapaan sivistystyön määrärahat.

Lyhyesti todettuna yllä olevien lukujen kertoma on selkeä: vapaa sivistystyö on menettänyt valtion tukea kolmessa vuodessa lähes 250 mmk eli runsaan neljäsosan vuoden 1992 tasosta lähtien. Kuten tiedetään, etenkin vaikean työttömyyden takia ammatillisen koulutuksen määrärahoja on pidetty perusteltuna jopa nostaa niinäkin vuosina, jolloin yleissivistävän puolen voimavaroja on vähennetty. Vapaa sivistystyökin, etenkin sen opistomuodot, on päässyt osalliseksi näistä työllisyyskoulutusvaroista.

Linjan muutos

Edellisen hallituksen linjana oli, että kuntien valtionosuuksia leikattiin. Käytännössä leikkaus tehtiin niin, että kaikkia, myös muille kuin kunnille maksettuja, valtionosuuksia leikattiin, ellei ollut esimerkiksi edellä mainitusta työttömyyssiistä perusteltua toisin menetellä. Näin ollen aikuiskoulutusmäärärahoja ei yleisen linjan takia vähennetty vain kunnilta, vaan myös yksityisiltä valtionosuuden saajilta, kuten kansanopistoilta ja opintokeskuksilta.

Ilmeisesti Lipposen hallituksen suurin periaatemuutos aikaisempaan käytäntöön on se, että vuoden 1996 tulo- ja menoarviossa esitetään kuntien osuuksien leikkausta, mutta linjaa ei esitetä sellaisenaan sovellettavan yksityisiin valtionosuuden saajiin. Myös itse kuntapuolella leikkaus toteutetaan pääsääntöisesti uudella tavalla: jotta saataisiin aikaan tasapuolisuus, leikataan vain sellaisia valtionosuuksia, joita menee

kaikkiin kuntiin. Arvioidaan, että tästä linjauksesta kärsisivät varsinaisen koulutoimen lisäksi ainakin kirjastoja liikuntatoimi.

Toinen ensi vuoden budjettiesityksen merkittävä lähtökohta on, että pääsääntöisesti koulutuksen valtionosuuteen oikeuttavat eri yksikköhinnat sekä valtionosuuteen hyväksyttävät koulutuksen määrät ovat samat kuin vuonna 1995. Pelkästään tämä antaa tiettyä perustetta toiveikkuuteen siitä, että ensi vuosi merkitsisi myönteistä käännettä valtion aikuiskoulutusmäärärahoissa myös suuren menettäjän, vapaan sivistystyön, osalta.

Kiintoisia ja myönteisiä yksityiskohtia

Koska kansalaisopistotoimintaa ei ole aivan joka kunnassa, siihen ei ole kohdistettu valtionosuuden leikkaustoimia samoin kuin viime vuosina (laskua kolmessa vuodessa 1/3!). Päinvastoin näiden oppilaitosten 1,9 miljoonaan laskettua tuntikiintiötä on nostettu 2,0 miljoonaan, minkä nousun opistoväki ottanee riemulla vastaan. Vuositasolla tämä lisäys maksaa valtiolle vajaan 15 mmk (määräraha 1995: 318,51 mmk, 1996: 333,46 mmk).

Vuotuisten käyttömäärärahojen osalta kansanopistot ovat olleet viime vuosina vapaan sivistystyön sektorin pienin menettäjä. Toisaalta kovin monia kansanopistoja painaa suuri velkataakka. Kun tänä vuonna kansanopistojen 'perustamishankkeita' eli käytännössä rakentamista ei tueta valtion budjetissa lainkaan, tilanne uhkaa käydä monelle opistolle kestävämmäksi. Äärimmäisen suuri helpotus on se, että ensi vuodelle esitetään kansanopistojen perustamishankkeisiin 21 mmk. Muutoin kansanopistojen on tultava toimeen samalla määrärahalla kuin vuonna 1995 (328,28 mmk -332,0 mmk); budjetissa on varauduttu vain yhden uuden opiston perustamisesta aiheutuviin lisäkustannuksiin.

Budjetin perusteluissa painotetaan aikuiskoulutuksen kehittämistä vastaamaan työelämän ja muita yhteiskunnan muutoksia elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti. Johdonmukaista on siksi mm. se, että työttömät asetetaan erityisasemaan ja että tietoyhteiskunnan kehittämishankkeisiin panostetaan. Viimemainittu sisällytetään osaksi aikuiskoulutuksen muuta kehittämistä, ja sitä varten esitetään 2 mmk:n määrärahaa.

Erilaisten sivistystyötä harjoittavien järjestöjen sekä opintokeskusten määrärahat esitetään pidettävän entisellä tasolla (järjestöille: 40 mmk, opintokeskuksille: 58,61 mmk). Koska opintokeskukset eivät voi valtionosuusviivytysten sattuessa 'lainata', kuten esim. kansalaisopistot, kunnan yhteisestä kassasta valtion pidättämää saatavaa, on tärkeää, että opintokeskusten siirretyt loppuerärästien maksatukset esitetään saatettavaksi alkuun. Kaikkiaan näitä eri oppilaitoksilta siirrettyjä loppuerämaksatuksia varten varataan vuoden 1996 budjettiin 49,5 mmk (kansalaisopistot: 21 mmk; kansanopistot: 8 mmk; ammatilliset oppilaitokset: 17 mmk; sekä opintokeskukset: 3,5 mmk).

Ammatilliselle aikuiskoulutukselle esitetään varattavaksi runsaat 80 mmk enemmän määrärahaa kuin tänä vuonna (444 mmk - 525 mmk). Kyse on kuitenkin rahan kanavoinnista työllisyyskoulutustarkoituksiin toisella tavalla kuin aikaisemmin eikä niinkään faktisesta lisäyksestä. Työllisyyskoulutusvaroja ohjautuu yhä selvemmin lääninhallitusten kautta ammatillisiin aikuiskoulutuskeskuksiin, kun ammatilliset oppilaitokset eivät ole odotetussa määrin panostaneet tähän koulutustehtävään.

Valtion budjettiesityksen ei tarvitse kertoa yhtään mitään siitä rakennemuutoksesta, joka jollakin alalla saattaa olla erityisesti tällaisena lama-aikana meneillään. Vuoden 1996 esitys kuitenkin sisältää mielestäni erityisesti yhden tiedon, jonka sanomaa saattaisi pitää dramaattisena. Historiallisesti ensimmäinen vapaan sivistystyön instituutio, kansanopisto, on joutunut eloonjäämistelussaan menemään kauas alkuperäisestä tehtävästään. Sen opetuksesta on nimittäin nykyisin 25% ammatillista koulutusta! Kun kaikki toivomme, että lama olisi pian ohi, niin jatkokysymykseksi tulee, mitä tapahtuu niille vapaan sivistystyön oppilaitoksille, jotka ovat kovin siirtyneet ammatilliselle puolelle. Onnistuuko paluu vapaaseen sivistystyöhön?